

Останні роки спостерігається стійка тенденція до збільшення трудової міграції громадян України до інших країн. Це явище знайшло своє відображення і у ставленні учнів до певного роду трудової діяльності. Так, до неprestижних професій окремі школярі віднесли перевізників, які «відвозять українців закордон», працю «служниць» (жінок, які на чужині доглядають малолітніх дітей і людей літнього віку, виконують домашню роботу).

Загалом у ставленні учнів до різних професій можна виділити такі тенденції:

- уже учні п'ятих, сьомих класів починають визначати основний блок престижних професій (юристи, лікарі, представники фінансово-економічної і торговельно-комерційної сфери), які вважають престижними й старшокласники;

- у зв'язку з подальшою комп'ютеризацією суспільства школярі серед престижних постійно виділяють фах програміста;

- для міських учнів усіх досліджуваних вікових груп характерне нехтування робітничими професіями, а для сільських — спеціальностями аграрної сфери;

- найзначніші зміни спостерігаємо в ставленні до фаху вчителя, яке змінюється від однієї з привабливих професій, на думку п'ятикласників, до однієї з найнеprestижніших з точки зору старшокласників;

- дівчата усіх класів схильні виділяти як престижні професії лікаря, вчителя, представників мистецького напрямку, хлопці — адміністративно-політичної, спортивної сфери, міліціонерів, представників бізнесових структур.

Традиційно, професійна орієнтація у загальноосвітніх школах розпочинається в 9–11 класах. Наші дослідження виявили, що основні уявлення про світ професій сформовані вже у школярів 5–7 класів, тож для ефективної підготовки молоді до свідомого вибору фаху профорієнтаційну діяльність слід розпочинати значно раніше, ніж це, зазвичай, робиться. Важливо при реалізації її завдань враховувати особливості сприйняття опантантами світу професій, допомагати школярам об'єктивно оцінювати кожен професію відповідно до власних бажань, можливостей, а не лише опираючись на тенденційні уявлення про престижність того чи іншого фаху.

Вкінці зауважимо, що престижність професії — це соціальна категорія, яка має як об'єктивний, так і суб'єктивний зміст. Різні соціальні групи та індивіди мають власні позиції щодо престижності, по-різному підходять до її визначення, але в основі уявлень про престиж професій лежать такі спільні для всіх фактори, як зміст та умови праці, матеріальна винагорода за неї. Саме на основі вказаних вище чинників є можливість змінювати шкалу професій, впливати на систему суспільного розподілу праці так, щоб зменшувати, а в окремих випадках, ліквідувати розрив у ставленні до тих чи інших професій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голомшток А. Е. Выбор профессии и воспитание личности школьника. — М.: Педагогика, 1979. — 160 с.
2. Ендальцев В. С. Выбор профессии: социальные, экономические и педагогические факторы. — К. — Одесса: Выща школа, 1982. — 151 с.
3. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения: Учеб. пособие для студ. Высш.пед. учеб. заведений. — М.: Академия, 2004. — 304 с.
4. Чердиченко Г. А., Шубкин В. Н. Молодёжь вступает в жизнь. — М.: Мысль, 1985. — 79 с.
5. Чернявская А. П. Психологическое консультирование по профессиональной ориентации. — М.: ВЛАДОС — ПРЕСС, 2003. — 96 с.
6. Ярошенко В. В. Школа и профессиональное самоопределение учащихся. — К.: Радянська школа, 1983. — 113 с.

Лілія КРУТЧЕНКО

ПРОБЛЕМИ ЗМІСТУ І МЕТОДИКИ ХУДОЖНЬО-КОНСТРУКТОРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

У статті висвітлюються основні проблеми змісту художньо-конструкторської підготовки учнів загальноосвітньої школи. Запропоновані деякі питання методики навчання учнів основам художнього конструювання.

Сучасна система освіти України все більше інтегрує з європейським освітнім простором, швидкими темпами зростають вимоги, що ставляться до її якості, відбувається оновлення всіх традиційних методик відповідно до сучасних освітніх технологій. Відповідно змінюються вимоги до методики трудового навчання учнів загальноосвітньої школи.

Такі вимоги зумовлені швидким розвитком науки і техніки. Відбувається автоматизація та інформатизація існуючих технологічних процесів, на цій основі з'являються нові машини та механізми. Отже, зміст трудового навчання повинен доповнюватись і відповідних змін набуває методика викладання навчального предмета у школі.

Незважаючи на появу нової проектно-технологічної системи, у змісті трудового навчання залишається певна віддаленість навчального процесу від сучасного виробництва. Щоб підготувати учня, короткий творчо мислить, крім того готовий зробити свідомий вибір професії, потрібно, щоб він мав правильне уявлення і знав існуючий стан речей стосовно того чи іншого виду виробничої діяльності, того чи іншого технологічного процесу.

Метою статті є розгляд важливого компонента проектно-технологічної культури — художнього конструювання, що є частиною процесу проектно-технологічної діяльності учнів загальноосвітньої школи відповідно до змісту навчальної програми з трудового навчання. Аналіз змісту художньо-конструкторської діяльності в умовах створення промислових виробів [1; 4], дає змогу зробити припущення, що найбільш важливими завданнями, які може вирішувати художнє конструювання на уроках трудового навчання, є розвиток творчо мислячої особистості та ознайомлення її з сучасним виробництвом на рівні проектно-технологічної діяльності.

На нашу думку, ґрунтовне вивчення основ художнього конструювання у проектно-технологічній діяльності школярів на уроках трудового навчання сприятиме розвитку їх творчого мислення, активізує і розширить можливості їхньої творчої діяльності, сприятиме формуванню художньо-конструкторських умінь та навичок, формуватиме відповідні компетенції. Тобто з'явиться реальна можливість розвивати творчі здібності не лише засобами традиційної технічної, а й творчої художньо-конструкторської діяльності, яка є важливим компонентом сучасного змісту трудового навчання.

Художньо-конструкторська діяльність учнів на уроці дозволяє реалізувати ті основні завдання, які ставить перед школою сучасна освіта: виховувати творчу особистість із сформованим світоглядом, що знайома з сучасними професіями і виробництвом. Робота над художньо-конструкторським проектом вимагає від школяра нестандартного (творчого) мислення, створює умови для поєднання інших типів мислення — конкретно-дійового, образного, словесно-логічного, та дискусивного, що забезпечує їх взаємозв'язок і розвиток, які сприяють творчому та інтелектуальному розвитку його особистості.

У створенні художньо-конструкторського проекту учнів можна залучити до проблемного навчання, вдаючись до розробок чи вдосконалення конструкції виробу. Цим забезпечується, зокрема, вплив на розвиток наочно-образного, абстрактного мислення. Аналіз відомих форм і конструкцій виробів, розгляд проблемних питань при колективному обговоренні завдань проекту розвиває словесно-логічне та дискусивне мислення школярів, та безпосередня участь у виготовленні виробу сприяє розвитку їх конкретно-дійового мислення.

Отже, у процесі художньо-конструкторської діяльності учневі доводиться виконувати чимало мислительних операцій. Якщо говорити, які вміння мають формуватись в учнів у процесі художньо-конструкторської діяльності, ми маємо на увазі насамперед вміння високого рівня мислення: аналіз (вміння аналізувати існуючі зразки конструкції і знаходити позитивні і негативні зміни), синтез (вміння поєднувати, створювати щось нове на основі компонентів існуючого), узагальнення (вміння робити висновки, відбирати з переліку потрібне, основне), перенесення (вміння адаптувати побачене, вивчене в нових умовах), планування (вміння створювати алгоритм власної діяльності), прогнозування (вміння передбачати очікувані результати), рефлексія (вміння усвідомлювати результат власної діяльності), оцінка (вміння адекватно оцінювати себе, свою діяльність і її результати).

У процесі пошуку об'єкта діяльності, нових ідей, конструкцій, форм часто доводиться аналізувати вже існуюче, створені раніше предмети, об'єкти. Аналізуючи, учні характеризують досліджувані зразки, виділяючи корисні зміни, звертаючи увагу на незручності, недоліки. В ході бесіди, а іноді й інтерактивної дискусії можуть визначати шляхи усунення цих недоліків.

Під час дискусії можна зробити висновок, які позитивні сторони, елементи з різних зразків можуть поєднуватися, наскільки доцільне, зручне і економічно вигідне таке поєднання. Усе це здійснюється за допомогою мислительних операцій синтезу, що веде до формування відповідних умінь.

Важливим у художньо-конструкторській діяльності є вміння робити висновки, узагальнення, тобто, виконавши аналіз і синтез, учні повинні дійти якогось результату, зупинитись на найбільш оптимальному поєднанні, варіанті майбутнього об'єкта праці, знаючи наперед усі особливості його виготовлення: спосіб обробки, оздоблення, призначення та ін.

Уміння здійснювати перенесення — одна із компетентностей, яка формується в учнів в процесі вивчення основ художнього конструювання. Її суть полягає в тому, що учень може перенести модель вирішення певної задачі, яку він розглядав і вже вирішував під час навчання, абсолютно інші умови і застосувати алгоритм розв'язку цієї задачі до інших життєвих завдань [8].

У художньо-конструкторській діяльності учні набувають умінь планувати свою діяльність, тобто створювати певний алгоритм, за яким потрібно діяти. Плануючи діяльність з художнього конструювання виробу, вони враховують логічну послідовність виконання тих чи інших операцій.

Працюючи над художньо-конструкторським проектом, неможливо не передбачати результати власної діяльності. Тобто, визначившись з об'єктом своєї праці, яке він буде мати призначення, якою буде його форма, конструкція, зовнішній вигляд, спосіб обробки і технологія виготовлення, учень має передбачити, якого результату можна очікувати.

Найбільш цінним для учнів є вміння вдаватися до рефлексії, тобто вміння усвідомлювати результати власної діяльності у процесі роботи над проектом. У зв'язку з цим А. І Терещук зазначає: «Результати правильно проведеної рефлексії проявляються в тому, що учні можуть самостійно дійти думки про необхідність замінити конструкційний матеріал, з якого виготовлена деталь об'єкта проектування, чи внести окремі конструктивні елементи» [7, 10].

Уміння адекватно оцінювати себе, свою діяльність і результат власної роботи є не менш цінною рисою свідомої креативної особистості, котра формується в процесі художньо-конструкторської діяльності. Тоді учень ставить собі оцінку не лише за виконану роботу, а й за її якість, піддаючи критиці і аналізу відповідно до певних критеріїв (естетичність, практичність, зручність, економічність й ін.).

Художнє конструювання може задовольнити основні вимоги, які ставить проектна технологія до уроку трудового навчання: планування результатів навчання; наявність проблеми, що спонукатиме до творчого пошуку для її вирішення; мотивація та очікувані результати навчально-трудої діяльності; планування діяльності з метою досягнення поставлених завдань.

Проведений аналіз літератури та результати дослідницької роботи показують, що зміст і функції художньо-конструкторської підготовки учнів визначаються наступними чинниками:

- спрямованість художньо-конструкторської підготовки на формування технологічних компетентностей — технічного і технологічного кругозору, культури праці і побуту, самостійного та критичного мислення;
- розвиток творчо мислячої особистості учня шляхом залучення його до художньо-конструкторської діяльності, отже, художньо-конструкторський підхід є повноцінною складовою проектної технології;
- реалізація освітньої галузі «Технологія» та ознайомлення учнів основної школи з реальним станом сучасного промислового виробництва та професійною діяльністю людей робітничих професій.

Найбільш подібною до проектної технології у художньо-конструкторському підході є творча розробка художньо-конструкторського проекту, що включає у себе творчий пошук майбутньої моделі виробу. Учні обговорюють, яким вимогам має відповідати виріб, які потреби має задовольняти, яку зовнішню форму може мати чи буде вона пов'язана і як із змістом. Як і процес проектування загалом, процес художнього конструювання проходить певні етапи від ідеї до результату. Як і проектуванню, художньому конструюванню учнів необхідно навчати поступово, починаючи з найпростіших виконавчих вправ. В ході виконання цих вправ у школярів починається формування трудових і розумових умінь. Учні вчать аналізувати, узагальнювати, робити висновки, обирати з декількох варіантів один найбільш оптимальний. Також вони відпрацьовують певні трудові уміння, зокрема, володіння певними засобами зображення, техніками і прийомами, в них формуються професійні компетенції (уміння

застосувати набуті знання з креслення, дизайну, біоніки, кольорознавства у повсякденному житті та професійній діяльності).

Навчання учнів 5–9 класів основам художнього конструювання в процесі вивчення обслуговуючих видів праці потрібно здійснювати шляхом розв'язку конструкторських завдань з урахуванням психологічних особливостей кожного вікового періоду. Так, наприклад, учні 5 класу на відміну від дев'ятикласників, ще не готові до роботи над художньо-конструкторською розробкою в повному обсязі, тому їх навчальна діяльність має більше виконавчий характер. У цьому віці школярі очікують мати результат своєї роботи на одному уроці. Учні ж 8–9 класів терплячіші щодо очікування результатів від своєї роботи, краще вирішують заплановані завдання, володіють більшим переліком трудових операцій, засобів зображення, технік і технологій обробки матеріалів. На підставі цього вини більше підготовлені до здійснення художньо-конструкторської діяльності [6, 200–205].

Завдання для учнів доцільно формувати у вигляді художніх і конструкторських задач, які необхідно побудувати їх у певній системі. Оскільки рівні знань і підготовленості кожного учня різні, того і систематика завдань має бути здійснена за рівнем складності.

До конструкторських задач відносяться: задачі на конструювання виробу за аналогом чи прототипом; задачі на доконструювання або переконструювання виробу чи його частини; конструювання за власною ідеєю, творчим задумом; суттєве вдосконалення вже існуючих виробів. Також можуть бути завдання на обговорення і знаходження технології виготовлення виробу з використанням різних рівнів складності, завдання на пошук способів оздоблення тощо.

Вирішення творчих конструкторських задач, які дозволяють значною мірою використовувати творчі ідеї і задуми, сприяє творчій активності учнів. Великий позитивний вплив на розвиток розумових умінь школярів має участь останніх у колективній роботі (обговорення, бесіда, дискусія), оскільки у цій діяльності учні виконують мислительні операції аналізу, синтезу, узагальнення, перенесення [3, 10].

Сучасний технологічний підхід у навчанні в загальноосвітній школі описаний багатьма дослідниками (О. М. Коберник, В. В. Беребец, В. К. Сидоренко, А. І. Терещук, С. М. Ящук, а серед зарубіжних В. Д. Симоненко, Ю. Л. Хотунцев та ін.), у сучасних фахових виданнях, і провести паралель із багатьма проведеними дослідженнями, порівнявши із нашим дослідженням, можна сказати, що художньо-конструкторська діяльність є технологією творчого, креативного мислення, спрямованою на формування особистості учня, котрий здатний орієнтуватись у сучасному світі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волкотруб И. Т. Основы художественного конструирования. — 2-е изд., перераб. и доп. — К.: Вища школа 1988. — С. 126–136.
2. Дятленко С. М., Сидоренко В. К. Трудове навчання // [Електронний ресурс] Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України: <http://www.mon.gov.ua/education/average/new pr/0506/tr.doc>
3. Коберник О. Проектно-технологічна система трудового навчання // Трудова підготовка в закладах освіти. — 2003. — № 4. — С. 8–11.
4. Художественное проектирование / Под ред. Б. В. Нешумова и Е. Д. Щедрина. — М.: Просвещение, 1979.
5. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Трудове навчання 5–12 класи. Затверджено Міністерством освіти і науки України. — К.: Перун, 2005.
6. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: Наук. Збірник. Вип. 18. — Умань, 2006.
7. Терещук А. І. Технологічні та методичні основи сучасного уроку трудового навчання // Трудова підготовка в закладах освіти. — 2008. — № 1. — С. 10–13.
8. Хуторской А. В. Технология проектирования ключевых и предметных компетенций // Интернет-журнал «Эйдос». — 2005. — 12 декабря. [Електронний ресурс]: <http://www.eidos.ru/journal/2005/1212.htm>